

Sløj produktivitet bremser dansk velstand

I 1998 var Danmark det 5. rigeste land i OECD. I dag er vi kun det 10. rigeste. Det er på trods af, at det danske arbejdsmarked har præsteret fremragende både set historisk og internationalt. Det store problem for den danske velstandsudvikling er ikke arbejdsmarkedet, men derimod en svag produktivitetsudvikling de seneste år.

af chefanalytiker **Frederik I. Pedersen**
& stud.polit. **Jeppe Druedahl**

24. august 2009

Analysens hovedkonklusioner

- Det danske velstandsniveau ligger i dag 22,0 pct. under gennemsnittet for top 5 i OECD. I 2000 lå det kun 12,5 pct. under.
- Blandt de rigeste lande i OECD er det danske arbejdsmarked det, som har bidraget tredje mest til velstandsudviklingen de sidste ti år. Samtidig har Danmark imidlertid haft den tredje dårligste produktivitetsvækst. Det er årsagen til den relative velstandstilbagegang.
- Produktiviteten voksede fra 2000 til 2008 i gennemsnit med 0,5 pct. om året. Havde produktivitetsvæksten ligget på 2,0 pct. om året, svarende til det historiske gennemsnit for de sidste knap 40 år, kunne Danmarks BNP have været løftet godt 250 mia. Det svarer til godt 45.000 kr. mere i indkomst pr. dansker i dag.
- På denne baggrund foreslår AE, at der nedsættes en produktivitetskommission, som kan undersøge spørgsmålet nærmere og komme med bud på, hvordan den danske produktivitet kan forbedres i den kommende tid med demografisk modvind, hvor vi ikke kan forvente store bidrag fra arbejdsmarkedet.

Kontakt

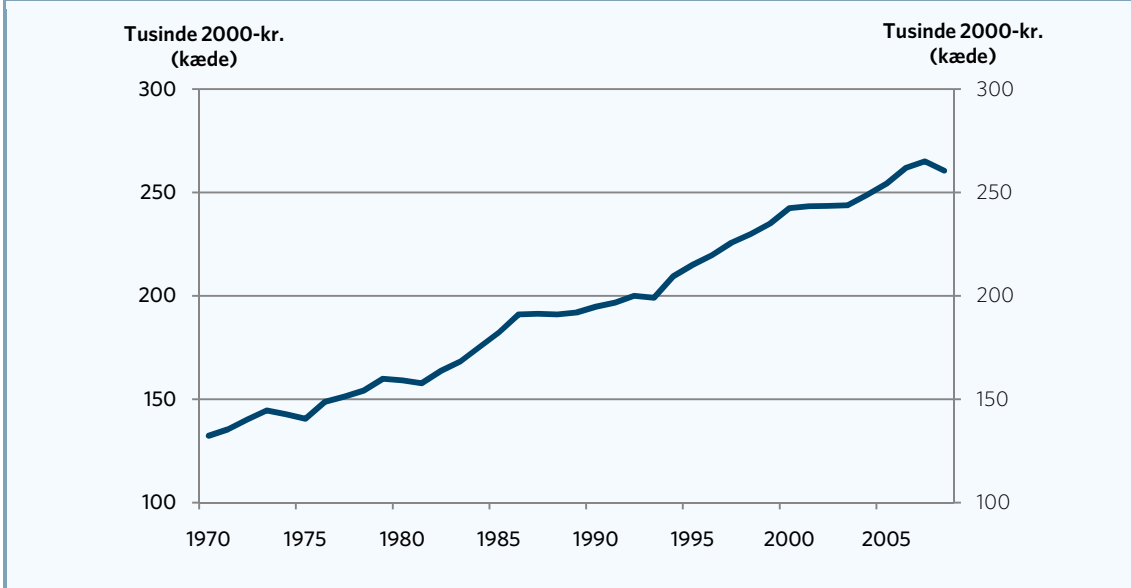
Chefanalytiker
Frederik I. Pedersen
Tlf. 33 55 77 12
Mobil 28 42 42 72
fip@ae.dk

Presseansvarlig
Janus Breck
Tlf. 33 55 77 25
Mobil 40 61 34 38
jb@ae.dk

Velstand og BNP

Et lands bruttonationalprodukt (BNP) per indbygger angiver, hvor meget indkomst der skabes per indbygger. Da inflationen løbende udhuler købekraften, korrigeres BNP for prisudviklingen. En højere indkomst giver mulighed for større materiel behovstilfredsstillelse. *Realt BNP per indbygger* er derfor en ofte anvendt indikator for velstand. Danmarks BNP per indbygger steg fra 1970 til 2008 knap 100 pct. Det betyder, at en indbygger i Danmark i 2008 i gennemsnit havde en indkomst korrigeret for prisudviklingen, der er dobbelt så høj som i 1970. Det ses af figur 1.

Figur 1. BNP pr. indbygger

Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistik.

Boks 1. BNP er ikke et perfekt mål for velstand

BNP tager modsat bruttonationalindkomsten (BNI) ikke højde for, at der finder indkomstoverførsler sted til og fra udlandet i form af rente- og udbyttebetalinger samt betalinger til EU mv. Der er således forskel på, hvor meget indkomst der skabes per indbygger, og hvor meget indkomst der fordeles mellem landets indbyggere. Effekten er dog for de fleste lande, herunder Danmark, begrænset, og vi ser derfor bort fra den (Kilde: OECD (2005), "Alternative measures of wellbeing").

Når velstand måles med indkomst, og især med BNP, er det desuden vigtigt at have in mente, at der ikke tages højde for hverken nedslidning af arbejdsstyrken, udtømming af naturressourcer, forurening af miljøet eller at fritid i sig selv også er et gode (øget velstanden), selvom det per definition ikke skaber øget indkomst.

Danmarks internationale velstandsplacering

Internationale sammenligninger af velstand ved hjælp af BNP støder på det problem, at indkomsten skal opgøres i sammenlignelige enheder. I første omgang betyder det i en fælles valuta (typisk dollars), men dernæst skal der også tages højde for, at den samme dollarindkomst kan have forskellig købekraft i forskellige lande på grund af forskellige prisniveauer.

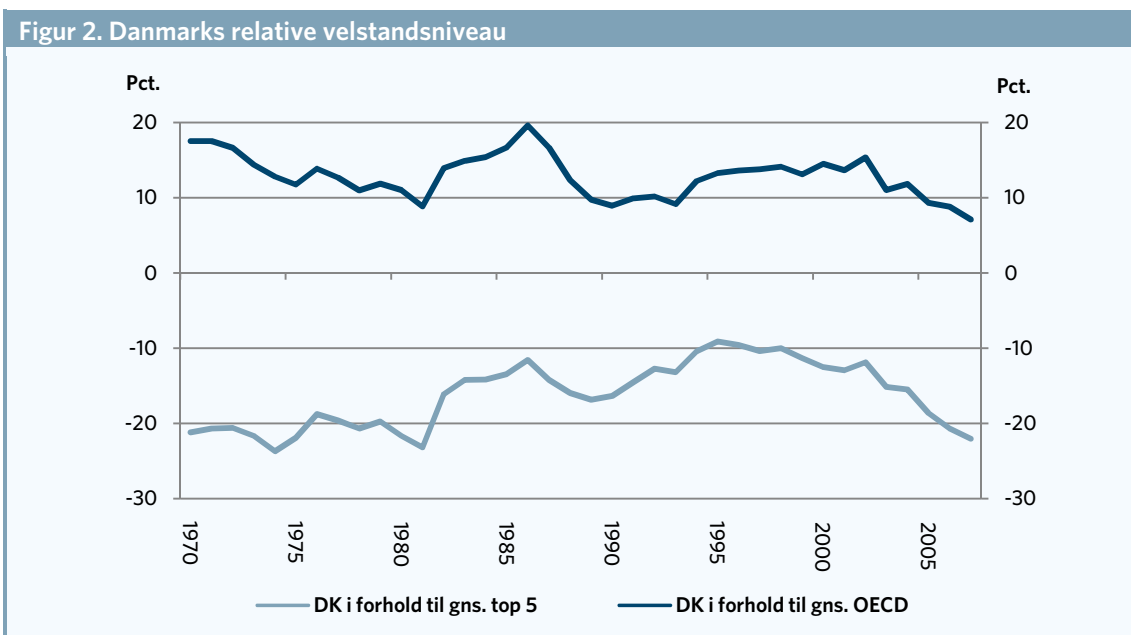
En sådan købekraftskorrektion indebærer en vis usikkerhed, da det ikke er sikkert, at alle kvalitetsforskelle bliver opfanget. Hvis vi eksempelvis i Danmark køber varer af højere kvalitet, som derfor er dyrere, kan det komme til at se ud som om, at vi generelt set bare betaler mere for vores varer, jf. OECD (2008), "EUROSTAT-OECD Methodological manual on purchasing power parities (PPPs)".

Målt med OECD og EUROSTATs købekraftskorrektion var Danmark i 2007 det 10. rigeste land i OECD. Det er en tilbagegang set i forhold til 1998, hvor Danmark toppede på en 5. plads (kun overgået af USA, Schweiz, Island og Norge) og en tilbagegang siden 1980'erne, hvor Danmark i gennemsnit lå på en 7. plads. Vi er blevet overhalet af Australien, Holland, Irland, Sverige og Østrig, mens vi selv kun har overhalet Island. Det fremgår af tabel 1. I statistikken, som går tilbage til 1970, har Danmark kun én gang ligget under den nuværende placering med en 12. plads i 1975.

Tabel 1. Danmarks internationale velstandsplacering i OECD		
	Med købekraftskorrektion	Uden købekraftskorrektion
1970	7	6
1970-1979	8	5
1980-1989	7	7
1990-1999	7	4
2000-2007	9	5
2007	10	4

Anm.: Luxemburg er ikke medtaget i sammenligningen. Tallene er afrundede.
 Kilde: AE på baggrund af OECD.

Det ses desuden, at købekraftskorrekturen har haft stor betydning. Således har Danmark målt i fælles valuta uden købekraftskorrektion faktisk bevæget sig op ad rangstigen fra en 7. plads i 1980'erne til en 4.-5. plads i 1990'erne og 2000'erne. Således må den relative danske købekraft have været faldende, selvom de danske forbrugerpriser ikke er steget nævneværdigt mere end i de lande, der har overhalet os i den købekraftskorrigerede sammenligning. Det kan derfor ikke afvises, at tallene med købekraftskorrektion overvurderer, hvor meget terræn Danmark har tabt, men normalt anses købekraftskorrekturen for at bringe os tættere på virkeligheden.

Anm.: Gennemsnittet i OECD er beregnet på baggrund af de 27 oprindelige OECD-lande minus Luxemburg. Der er gjort brug af OECDs købekraftskorrektion.
 Kilde: AE på baggrund af OECD.

I perioden fra starten af 1970'erne og frem til slutningen af 1990'erne kom Danmarks velstandsniveau løbende tættere og tættere på gennemsnittet for top 5 i OECD. I 2000 lå det således kun 12,5 pct. under. Det ses af figur 2. I 2007 var afstanden vokset til 22,0 pct.

Men det er ikke kun i forhold til toppen, at Danmark mister terræn. Især de seneste år har gennemsnittet for hele OECD halet kraftigt ind på os. I 2000 var afstanden således på 14,5 pct., mens den i 2007 var mere end halveret til 7,1 pct. Afstanden har aldrig været mindre.

Det er altså især siden årtusindeskiftet, at Danmark har mistet terræn. Det ses af figur 2.

Årsagen til det mistede terræn er, at BNP-væksten pr. indbygger i Danmark er gearret kraftigt ned det sidste årti. Af tabel 2 ses det således, at den gennemsnitlige årlige vækst i det nye årtusind kun har været på 1,2 pct., mens den i både 1970'erne, 1980'erne og 1990'erne har ligget på eller lige under 2 pct. Gennemsnittet for hele perioden 1970-2008 er således 1,8 pct.

Tabel 2. Danmarks BNP-vækst pr. indbygger	
	Vækst i pct. p.a.
1970-2008	1,8
1970-1979	2,0
1980-1989	1,8
1990-1999	2,0
2000-2008	1,2

Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistik

I det følgende vil vi se nærmere på, hvorfor BNP-væksten er faldet så drastisk, og hvorfor dette fald har været større end i udlandet. Havde vi kunne holde BNP-væksten per indbygger på 2,0 pct. i perioden 2000-2008 havde det løftet BNP med 135 mia. kr. ekstra, svarende til ekstra 25.000 kr. per dansker i dag.

Faldende produktivitetsvækst skyldt i faldende velstandsvækst

Udviklingen i BNP per indbygger kan opdeles i bidrag fra udviklingen i følgende tre forhold:

- Hvor stor en del af befolkningen er i beskæftigelse (beskæftigelsesandel).
- Hvor mange timer arbejder de beskæftigede i gennemsnit (arbejdstid).
- Hvor meget producerer de beskæftigede pr. arbejdstime (produktivitet).

Beskæftigelsesandelen er delvist bestemt af en række demografiske forhold såsom befolkningens aldersfordeling og sammensætning på bl.a. køn og herkomst. De økonomiske konjunkturer er dog gennem stigende og faldende arbejdsløshed af større betydning for beskæftigelsesandelen. Især på kort sigt. Samlet set kan bidragene fra beskæftigelsesandel (a) og arbejdstid (b) derfor ses som arbejdsmarkedets bidrag til væksten i velstanden.

Hvor meget de beskæftigede producerer mere per arbejdstime (c) er en af de simpleste opgørelser over produktivitsudviklingen og viser den velstandsvækst, der ville være, hvis situationen på arbejdsmarkedet forblev uændret. Da arbejdsløsheden aldrig kan falde under nul, og en del af befolkning

gen altid vil stå udenfor arbejdsmarkedet, er produktivitetsvæksten den afgørende faktor for den langsigtede velstandsudvikling.

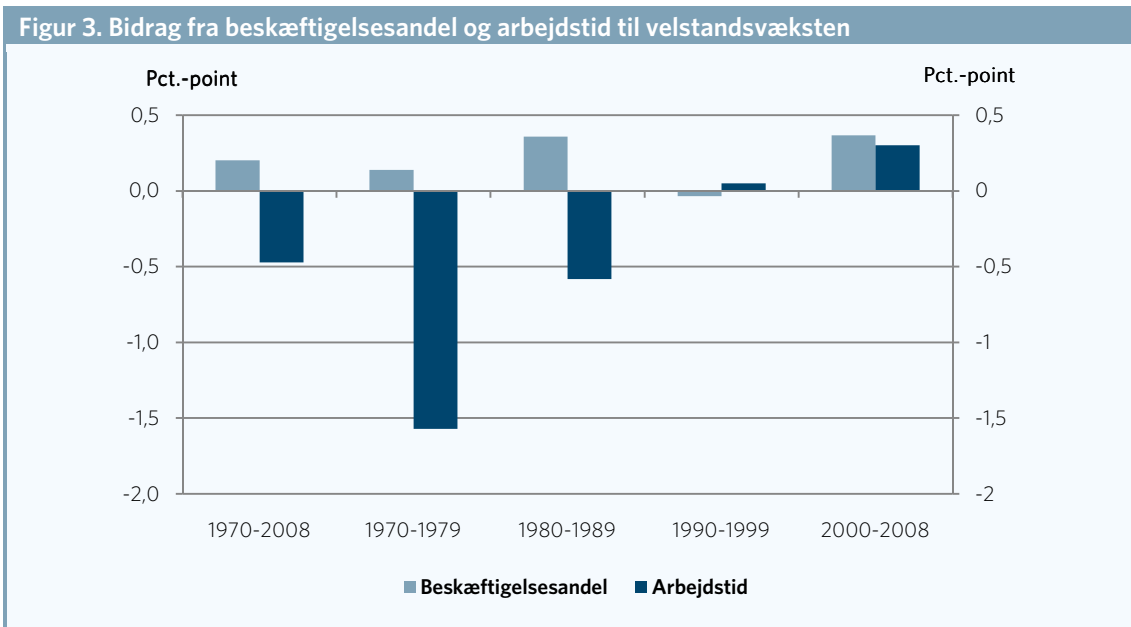
I tabel 3 ses Danmarks historiske velstandsudvikling og bidraget fra hhv. arbejdsmarkedet og produktiviteten.

Tabel 3. Danmarks BNP-vækst

	BNP per indbygger (1+2)	Arbejdsmarked (1)	Produktivitet (2)
	Vækst i pct. p.a.		
1970-2008	1,8	-0,3	2,0
1970-1979	2,0	-1,4	3,5
1980-1989	1,8	-0,2	2,1
1990-1999	2,0	0,0	2,0
2000-2008	1,2	0,7	0,5

Anm.: Summerne er kun er approksimative og der er foretaget afrundinger.
 Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistik.

Af tabel 3 fremgår det, at den årlige produktivitetsvækst lige præcis nåede op på godt 2,0 pct. i perioden 1970-2008. Men da arbejdsmarkedets årlige bidrag var knap -0,3 pct., var den årlige vækst i BNP per indbygger kun 1,8 pct. Arbejdsmarkedets bidrag var over hele perioden negativt, selvom beskæftigelsesandelen i gennemsnit er steget 0,2 pct. om året. Det skyldes at arbejdstiden samtidig i gennemsnit faldt 0,5 pct. om året. Det ses af figur 3.

Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistik.

Hadde arbejdstid og beskæftigelsesandel været uændret over hele perioden, ville velstanden været vokset 2,0 pct. i stedet for 1,8 pct. om året. At en typisk beskæftiget i dag arbejder færre timer om ugen end i 1969 kan dog ikke ses uafhængigt af velstandsudviklingen. For jo rigere man bliver, desto større bliver ønsket om at holde fri (for at bruge af velstanden). At kunne holde fri er således også et gode i sig selv. Så i en vis forstand kan det siges, at der er blevet produceret mere fritid i perioden.

Tabel 3 vidner også om, at udviklingen langt fra har været stabil i gennem perioden. I 70'erne var det produktivitetsvæksten, der trak fremgangen, mens arbejdsmarkedet grundet faldende arbejdstid bidrog negativt til velstandsudviklingen. I 80'erne lå produktivitetsvæksten betydeligt lavere, men var fortsat den afgørende faktor. Arbejdsmarkedets bidrag var nu kun svagt negativt, da faldet i arbejdstiden tog af, og beskæftigelsesandelen voksede kraftigt. Produktivitetsvæksten holdt sig nogenlunde på samme niveau i 90'erne som i 80'erne. Faldet i den gennemsnitlige arbejdstid stoppede, og der var ikke større hverken positive eller negative bidrag fra andelen af befolkningen, der var i beskæftigelse, hvorfor arbejdsmarkedets bidrag var helt neutralt.

For årene 2000-2008 er den årlige velstandsstigning reduceret til kun 1,2 pct. om året som gennemsnit. Det endda på trods af et historisk stort bidrag fra arbejdsmarkedet på hele 0,7 pct. om året forårsaget af både kraftigt stigende beskæftigelsesandel (0,4 pct. om året) og stigende arbejdstid (0,3 pct. om året), jf. figur 3. Produktivitetsvæksten er derimod kollapsede og ligger for hele perioden på kun 0,5 pct. om året, hvilket er markant under gennemsnittet på 2,0 pct. for hele perioden. Det har trukket den samlede velstandsstigning kraftigt ned.

Havde vi, trods den kraftige fremgang på arbejdsmarkedet, kunnet holde en produktivitetsvækst på omkring 2 pct. om året, kunne velstandsfremgangen i perioden 2000-2008 være øget med knap 2,5 pct. om året i stedet for kun godt 1,2 pct. per år. Det svarer til et BNP-løft på godt 250 mia. kr.. Eller godt 45.000 kr. mere i indkomst pr. dansker i dag.

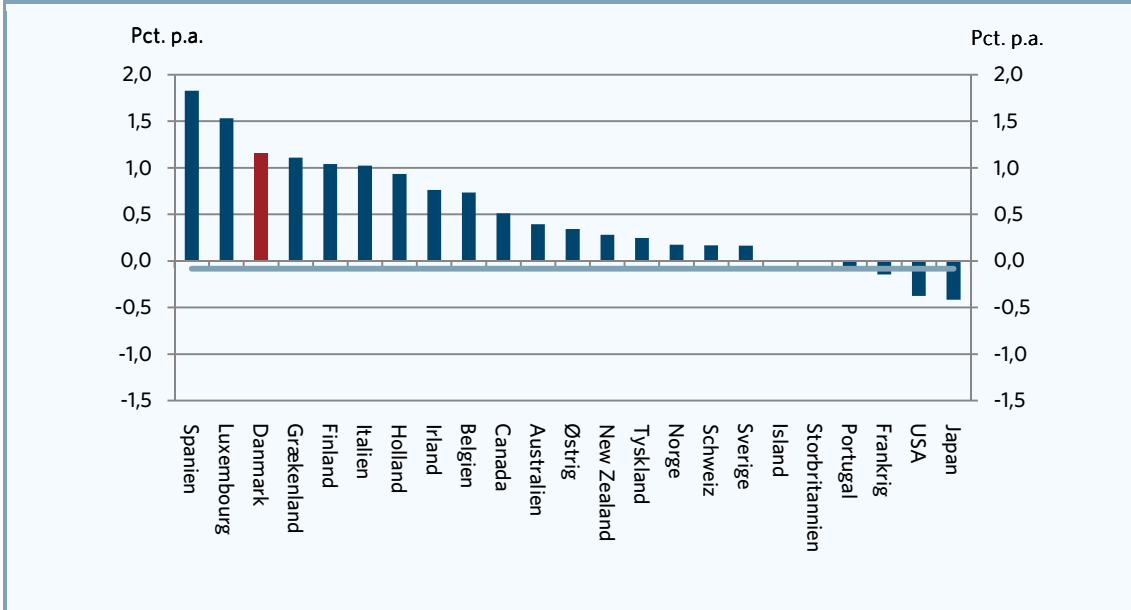
Samlet set er det altså fremgangen på arbejdsmarkedet som i perioden har reddet dansk økonomi fra fuldstændig velstandsstagnation siden år 2000.

International præmie til det danske arbejdsmarked

Internationalt set har det danske arbejdsmarked klaret sig fremragende. Ser vi på arbejdsmarkedets bidrag til velstandsstigningen de sidste ti år (1997-2007), har det kun været større i Spanien og Luxembourg. Det ses af figur 4. For Danmark var det gennemsnitlige bidrag per år på 1,2 pct.-point, mens det for OECD som helhed i gennemsnit var på minus 0,1 pct.-point. Forskellen ligger især i, at den danske arbejdstid per beskæftiget i perioden er steget med 0,6 pct. om året, mens den for hele OECD er *faldet* med 0,5 pct. om året. Derimod er beskæftigelsesandelen af befolkningen i den arbejdsdygtige alder vokset i alle landet på nær Japan.

I 1996 blev der i Danmark præsteret 1.117 arbejdstimer per person i den arbejdsdygtige alder, mens gennemsnittet for OECD var 1.190 timer. I 2007 var det for Danmark steget til 1.268 timer, mens gennemsnittet for OECD var faldet til 1.178 timer. Danmark er altså gået fra at ligge under til at ligge over gennemsnittet. Det bemærkes dog, at mængden af præsterede timer per *beskæftiget* i Danmark med 1.601 timer i 2007 stadig ligger betydeligt under OECD-gennemsnittet på 1.776 timer. Forklaringen er her, at den danske erhvervsdeltagelse er meget høj, og at det i de fleste familier er både kvinden og manden, som deltager på arbejdsmarkedet. Det giver alt andet lige en lavere arbejdstid pr. beskæftiget, selvom arbejdstiden pr. familie (eller per person i den arbejdsdygtige alder) kan være høj.

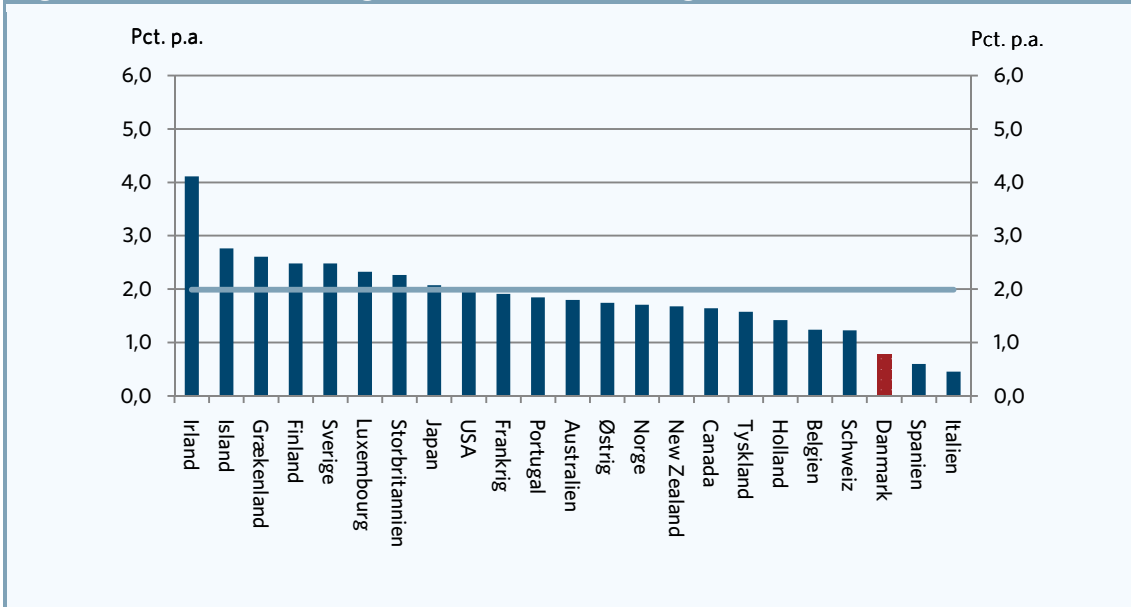
Figur 4. Arbejdsmarkedets bidrag til velstandsvæksten i de rigeste OECD-lande 1997-2007

Anm.: Arbejdsmarkedets bidrag er udregnet som bidraget fra ændret arbejdstid og beskæftigelsesgrad renset for ændring i andelen af personer i den arbejdsdygtige alder. Stregen angiver det vægtede gennemsnitlige bidrag i OECD (uden Tyrkiet grundet datamangel).
 Kilde: AE på baggrund af OECD.

Omvendt har produktivitetens bidrag til velstandsvæksten de sidste ti år kun været lavere i Spanien og Italien end i Danmark. Produktivitetens bidrag til velstandsvæksten i Danmark var således på 0,8 pct.-point i perioden, mens det i gennemsnit for OECD var på 2,0 pct.-point. Det fremgår af figur 5. Den svage produktivitetsvækst har bevirket, at Danmark er gået fra at være det 7. mest produktive land i OECD i årene 1994-96 til kun at være det 12. mest produktive i 2007.

Figur 5. Produktivitetens bidrag til velstandsvæksten i de rigeste OECD-lande 1997-2007

Anm.: Stregen angiver det vægtede gennemsnitlige bidrag i OECD (uden Tyrkiet grundet datamangel).
 Kilde: AE på baggrund af OECD.

Danmark har brug for en produktivetskommission

Det er altså den meget svage produktivitetsvækst, som forklarer, hvorfor Danmark har mistet terræn i internationale velstandssammenligninger. Store bidrag fra arbejdsmarkedet har afbøjet velstandsfaldet, men da vi går ind i en periode med demografisk modvind, kan vi ikke forvente så store positive bidrag fra arbejdsmarkedet fremover.

Der er mange forklaringer på den lavere produktivitetsvækst. Typisk peges således på lavere tilvækst i arbejdsstyrkens uddannelsesniveau, opbremsning i de danske virksomheders investeringer, ændret erhvervsstruktur, hvor de arbejdskraftintensive serviceerhverv fylder mere, hamstring af arbejdskraft i lystet af det pressede arbejdsmarked og at mange svage grupper de senere år er kommet ind på arbejdsmarkedet. Endelig kan der peges på den generelle konjunkturelle udvikling. Men det kan ikke forklare den mere langsigtede nedgearing i produktivitetsvæksten, som Danmark har oplevet.

Som analysen understreger spiller produktiviteten en afgørende rolle for velstandsvæksten. Flere i arbejde og højere arbejdstid vil også fremover kunne bidrage til denne fortsatte velstandsstigning, men historisk har produktivitetsvæksten spillet en langt mere betydningsfuld rolle. Derfor er det langt fra givet, at blot vi får flere hænder på arbejdsmarkedet og flere arbejdstimer – og det har vi de i den seneste periode fået i et omfang, som ingen havde drømt om var muligt – så får vi også automatisk høj vækst.

Debatten om fremtidens velstand har en tendens til at fokusere alt for meget på hænder og alt for lidt på kvalifikationer og produktivitet. Problemerne med arbejdsstyrkens fremadrettede uddannelsesniveau er imidlertid en mindst lige så stor udfordring.

På denne baggrund foreslår AE, at der nedsættes en produktivetskommission, som kan undersøge spørgsmålet nærmere og komme med bud på, hvordan den danske produktivitet kan forbedres i den kommende tid med demografisk modvind, hvor vi ikke kan forvente store bidrag fra arbejdsmarkedet. En sådan kommission bør især undersøge uddannelsesniveauefs betydning for produktiviteten nærmere.